

Aleksandar B. Laković

MENJANJE „POSTOJANE ISTOSTI“

(Zoran Đerić: *Blato*, Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2011)

Sedmu po redu objavljivanja pesničku knjigu *Blato* Zorana Đerića (1960), po poreklu pesama, karakteriše sindrom trećina, jer knjigu od ukupno dvadeset i tri pesme jednu trećinu čine pesme (u ciklusu *Tamo*) preuzete iz njegove prethodne knjige *Az bo vide*, zatim sedam zastupljenih pesama je već objavljeno u knjizi izabranih i novih pesama kao dotada neobjavljene i raspoređene su u ciklusima *Čitulje* i *Blato*, dok preostala trećina jeste skup od osam pesama, do sada nepublikovanih u knjigama stihova, uglavnom raspoređenih u ciklusu *Repeticije*, uz napomenu da ova podela po ciklusima nije tako stroga, već se pesme prelivaju u ciklusima, prvenstveno po značenjskim zajedničkim vezama.

Ovakav uočen „princip trećina“ u najnovijoj Đerićevoj pesničkoj knjizi nema za cilj da se predstavi u vidu zaključka ili opaske kako pesnik teško ili sporo piše svoje pesme, već je pre svega, izrečen da bi nas sve podsetio na jednu mnogo važniju i za impresiju knjige pred nama mnogo značajniju odliku Đerićevog pesništva koja se sastoji, kada je reč o pesničkom postupku i sadržaju stihova, u pesnikovoj izvesnoj doslednosti, iako se ona ne prepoznaje baš tako lako, pogotovo ne na prvi pogled. Naime, knjiga *Blato* je prevashodno kompaktna i koherentna (ne mogu se tako brzo prepoznati ranije pesnikove pesme). Štaviše, preuzete pesme imponuju kao da su pisane baš za ovu prigodu, a ne da potiču iz ranijeg Đerićevog pesništva, čak i izgledaju sasvim drugačije samim novim razmeštajem i rasporedom. Stoga je primarni zadatak ove impresije pojasniti Đerićeve doslednosti koje su istovremeno i odlika njegove najnovije „miksne“ knjige, sa svim njenim kompleksnim porukama i potentnim istraživanjima.

Naime, književnik Đorđe Kuburić u predgovoru pomenute knjige izabranih pesama *Nataloženo* (2007) u „Orfeusovoj“ biblioteci *Panonska svetla*, Đerićevo stalno menjanje pesništva koje, gotovo planirano, uporno zadržava izvesne konstante, neobično je uspešno odredio sa dve sintagme – „postojanost istosti“ i „ekskluzivna autentičnost“. Među takve odlike Đerićevog pesništva Kuburić je svrstao i „eklektizam, žanrovsku raznorodnost, akribiju i princip enciklopedijske erudicije“, ali i intertekstualnu i međujezičku igru, dodaje Dragana Beleslijin u pogovoru njegove najnovije pesničke knjige, što svakako ne treba zanemariti, jer tek u ovakvom metatekstualnom odnosu i ranije napisane pesme mogu se dopuniti u njihovom naknadnom tumačenju.

Još u svom prvencu (*Talog*, 1983) pesnik je u dolazećoj opštoj ontološkoj i egzistencijalnoj ugroženosti, nesnađenosti i izgobljenosti ispoljio sklonost ka upotrebi citata, kao i „projektovanju likovnih i muzičkih afiniteta u vlastiti poetički modus“ (Đ. Kuburić), što je istovremeno označilo i pesnikovu bliskost sa tradicijom i prošlošću, koja će ostati njegova doslednost. Ovaj i ovakav prvencem najavljeni pesnički avangardni postupak spontano

se transformisao i profilisao u pesnikovu fascinaciju poznatim srpskim i svetskim književnicima, filozofima i umetnicima, počev od knjige *Sestra* iz 1992. godine. Ponekad je i zavidan, skoro neočekivan i nigde dosad viđen, broj književnika u samo jednoj pesmi-poemi, kao što je to u pesmama „Koautor“, „Tamni drvoredi Ivana Bunjina“ i „Čitulje“, iz čega se može naslutiti i opasnost od „preobilja motiva i citata iz različitih sazajnih i doživljajnih sfera“ (D. Beleslijin) i nivoa, što pesnik (ne uvek – priznajem) prevazilazi efektnim igrivim jezičkim metatekstualnim sklopovima i metaforama, koje se ne lišavaju neobično važnog, gnomskog sadržaja, uočljivog u Đerićevim stihovima, kao što je to, na primer, u pesmi „Jesam, jeste“: „dok god jesmo sve/ ima smisla, naš život, pa i/ životarenje, starenje, pa i/ umiranje“.

Za ovakav autentičan pesnički obrazac neophodna je bila pesnikova erudicija, i to enciklopedijska erudicija, praćena akribijom i odmerenošću, iako često pesnički glas prividno poprima obeležja kovitlaca i munjevitosti. Đerićeva erudicija se posebno oglasila u knjizi *Odušak* (1994). U onim dužim pesničkim formama bogatim znamenitim ličnostima, kao i u onim posvećenim jednom pesniku („Nova Devinska elegija“ i „Sramota DŽ. M. Kucija“), kao da primorava čitaoca na korišćenje leksikona i enciklopedija i bolje upoznavanje sa biografijama i stvaralaštvom brojnih prenosilaca Đerićevih pesama.

Od knjige *Odušak*, a naročito od *Az bo vide* (2002), pesnik baštini i impresije i refleksije sa putovanja, posebno posete prostora i prostorija, trgova i drugih toponima i destinacija gde se pesnik nada da može prepoznati energiju i poruke slavni prethodnika, uspevajuci da preko njih uspostavi dijalog sa poznatim književnicima, što se, uprkos ironijskim primedbama, doživljava kao prava fascinacija i lestvičnik do njihovih i naših tajni i misterija („Verujem da je poezija i svedočanstvo/ tek ono što je propušteno kroz stih večno je i nepromenljivo“). U knjizi *Odušak*, pesnik je obišao grobove Laze Kostića, Miloša Crnjanskoga, Kodera i Bodlera, a u *Blatu* obilazi Aušvic („Ostali su zidovi iza kojih su/ bili zatvorenici i tamničari./ Prvi osuđeni na smrt, a drugi na/ život, uglavnom bez krivice“), Kucijevo književno veče, „sobu Vladimira Nabokova“ („Evo sobe. Još je poluživa,/ ali će oživeti do sutrašnjeg dana./ Ogledalo na ormanu gleda me“), „Bunjinove drvorede“ u Voronježu, srednjovekovni grad Devin gde je Rilke napisao *Devinske elegije*. Posebno se izdvaja pesma „Vaclav Ivanjuk i smrt koja je zaljubljena u sebe“, odnosno njen efektni kraj: „Prašina zemlje već je u tvojim plućima./ Reči više ne tinjaju u ugarku stiha (...) Živeo si kao smrt koja je zaljubljena u sebe“. Na ovom mestu je nužno objasniti pesnikov „princip trećina“, jer je očigledno da su zajedničkosti svih Đerićevih trećina upravo iskustva i doživljaji sa putovanja, kao preispitivanja u svim mogućim pravcima. Trenutak je i bliže pojasniti ambijent većine Đerićevih pesama sa putovanja u kojima je evidentna višestruka dvovremenost i dvoprostornost. Međutim, ovaj kontrast ili dijalog prošlosti i sadašnjosti tokom pesnikovih planiranih putešestvija uključuju u sadržaj pesme i druge dimenzije prostora i vremena. Naime, između tadašnjeg sveta Crnjanskog, Kiša, Rilkea, ili nekog drugog pisca i sadašnjih Đerićevih istraživanja u jeziku i smislu nameće se i izvesna konstantnost i večnost trgova, soba i gradova. Zapravo, Đerićeva sklonost ka asocijativnosti i pripovedačka moć zapažanja detalja skreću pažnju na vreme i prostor između njih i koji, očito je, vekovima traju, bez većih promena. A i ubuduće će.

Knjiga *Zglob* (1985), a naročito knjiga *Unutrašnja obeležja* (1990), uvele su dihotomiju i kontrast kao Đerićevo obavezno pesničko sredstvo, kojima uostalom i započinje njegova najnovija pesnička knjiga, u vidu dijaloga sa citatom Miloša Crnjanskoga: „Sada i ovde ja sedim u toploj sobi/ i ne razmišljam o struji i novcu/ nego samo o nesređenim računima/ sa sobom (i drugima)“, kao i u narednoj pesmi: „Kolebam se kad pokušavam da odredim/ Liniju razgraničenja krajeva sveta/ Ljuljam se negde između neba i zemlje“, da bi se, u daljem toku knjige, opreka pretvorila u podvojenost zbunjenog i izgubljenog lirskog subjekta, kao i čitavog kolektiva kojem pripada: „Između anđela i demona/ Jamac sam nepouzdan“.

Od već pominjanog *Zgloba* mogla se uočiti ne samo upotreba nepesničke i nejezičke građe, nego i bunt konvencionalnim i tradicionalnim pesničkim sredstvima, od strane književne kritike označenim kao postmodernistička obeležja, kako je obično književna kritika procenjivala Đerićevo pesništvo.

Još jedna doslednost Đerićevog pesničkog jezika, koja traje od pomenute knjige, jeste konstantna „jezička višeslojevitost“ i njegova brzina, kao i „gusta asocijativnost“, koja često zna da „natkrili semantičku referencijalnost“ (Đ. Kuburić). Mada treba reći da je već povodom Đerićevog pesničkog prvenca književni kritičar Mihajlo Pantić izdvojio „pesnikovu opsednutost jezikom“.

I Đerićeva narativnost se može apsolvirati kao još jedna doslednost njegovog pesništva, koja je naročito domišljavanje pronašla u dužim, poemičnim formama, koje inače baštine ravnopravnost lirskog i proznog diskursa, uz zaključak da je pesnik prioritet omogućio pre svega lirskom obraćanju. Zapravo, i u pravom „galimatijasu informacija“ (D. Beleslijin) i nepesničkih elemenata, kakva je knjiga *B lato*, kao i u nadrealnoj poplavi i jezičko-zvučnoj-značenjskoj igrivosti u ulozi svedočenja i dokumentovanja vremena sadašnjeg i prošlog, ali i u intertekstualnim učestalim efektnim asocijacijama, pesnik je uspeo da ih sve primereno i autentično primeni u službi lirizacije.